

1857 Eflak ve Boğdan Seçimlerine Fransız Müdahalesi ve Sonuçlarına Dair Bir Araştırma

A Research on the French Intervention and Outcomes of the 1857 Elections of Wallachia and Moldavia

Fatma UYGUR*

Özet

Hukukî bakımdan “Memâlik-i Mahrûse” kabul edilen ve “Memleketeyn” olarak adlandırılan özerk “haraçgüzâr” Tuna prenslikleri Eflâk ve Boğdan’ın birleşmesini istemeyen Osmanlı Devleti’ne ve 1854 yılından beri bu iki prensliği işgal eden Avusturya’ya rağmen Paris Barış Antlaşması (1856)’nın 22. ve 27. maddelerine göre bu beyliklerde seçim öngörülmüştür. Buna göre her iki prenslik millî bir meclis ve divana sahip olabileceklerdir. Antlaşmanın 23. maddesiyle de başta Fransa olmak üzere ilgili devletlerden oluşan bir komisyon bu örgütlenmeyi gözlemek ve denetlemek için faaliyete geçirilecektir.

Fransa Avusturya, İngiltere ve Türkiye’nin olumsuz tavrını yumuşatacak bir projeyi masaya yatırır. Projeye göre sultanın hükümranlığında iki hospodardan biri Eflâk’ta, diğeri Boğdan’da ve iki meclisten biri Bükreş’te, diğeri Yaş’ta olmak üzere dokuzar kişiden oluşan 18 üyeli ortak komite kurulması öngörülmektedir. Ayrıca ortak bayrak ve para birimi önerisi de süreci yürüten devlet adamları Mehmet Emin Âli Paşa (1815-1871) ve Fuad Paşa (1814-1868)’yı ciddi anlamda zora sokmuştur.

Bu çalışmada, iki beyliğin birleşmesi yolunda yapılan mezkûr seçimlerin “Ke’em-lem-yekün” (hiç olmamış gibi) hükmüne konulmasını isteyen Fransa ile buna karşı çıkan Bâb-ı Âli’nin yaklaşık dört ay kadar süren (Haziran-Eylül) diplomatik mücadelesi çerçevesinde yaşanan gelişmeler, ültimatolar ve tehditler dikkate alınarak, Mustafa Reşid Paşa (1800-1858)’nin azledilmesine de yol açan sürecin siyasî sonuçları diplomatik belgeler çerçevesinde değerlendirilecek ve tartışmaya açılacaktır.

Anahtar kelimeler: Bâb-ı Âli, Fransa, Paris Antlaşması, Eflâk-Boğdan, Thouvenel, Vogorides.

* Dr., Ankara Üniversitesi, fuygur@humanity.ankara.edu.tr

Abstract

In spite of the Ottoman Empire's objections and Austria's occupation of 1854, an election, based on the 22nd and 27th articles of the Paris Peace Treaty of 1856, is foreseen at the autonomously ruled tribute players (haracguzar), Danube Principality of Wallachia and Moldavia, legally considered as "memâliki mahrûse" and named as "Memleketyn". According to the aforementioned treaty, both principalities will get the chance of having their own Parliament and own Council. With the article 23, a commission formed by France along with the other related states will be in action to monitor and inspect them.

France is to open a Project into discussion to soften the negative attitudes of Austria, United Kingdom and Turkey. According to the Project, a joint committee consisting of nine members of each, total 18 is supposed to be formed by one of the two "hospor's" in Wallachia and the other in Moldavia under the rulership of the Sultan and two parliaments, one in Bucharest and the other in Iași. Furthermore, the proposal of having mutual flag and mutual currency put Mehmet Emin Âli Paşa (1815-1871) and Fuad Paşa (1814-1868) in a serious difficulty as the leading statesmen of the period.

In this study, under the framework of diplomatic documents, the political effects of the elections for uniting these two principalities, will be evaluated and open to discussions by taking into consideration of four months (from June to September) diplomatic struggle of Bâb-ı Âli against France's desire of putting the elections into state of "Ke en-lem-yekun" –never happened- along with the progress, ultimatums, threats that even peaked to the dismissal of Mustafa Reşid Paşa (1800-1858) from his duties.

Keywords: Bâb-ı Âli, France, Paris Peace Treaty, Wallachia and Moldavia, Thouvenel, Vogorides.

GİRİŞ

Hukukî bakımdan Memâlik-i Mahrûse sayılan ve "Memleketeyn" olarak adlandırılan Tuna beyliklerinden Tuna ile Karpatlar arasındaki Eflâk XV. yüzyılda, Boğdan ise XVI. yüzyılda Osmanlı egemenliğine haraçgüzâr statüsüyle girmiştir. Latin (Roman) dillerinin doğu koluna mensup olan Romence'nin konuşulduğu ve idarî bakımdan "ayrıcılık beylik" statüsüne sahip özerk bir yapıyla yönetilen bu iki Tuna boyu prensliği kendi iç yönetimlerinde serbest kalmışlardır. Osmanlı, temel yönetim unsurları olan kadı ve mutasarrıf gibi görevlileri atamadığı bu bölgelere Türklerin yerleşmesini de kesinlikle

yasaklamıştır.¹ Ekonomik olarak çok yararlanan bu bölgelerin² yönetici (prens) voyvoda ve hospodarları mahallî zadedgân (boyarlar) tarafından seçilerek sultanın onayını almışlardır. Her iki prenslik de aynı ırk ve dine mensuptur ve zaman içinde Osmanlı ile Rusya arasında tampon bir bölge durumuna gelmiştir.

Eflâk-Boğdan beyliklerini malî, iktisadî, askerî bakımdan tek bir çatı altında birleştirmeyi esas alan, kısaca “iki başlı ortak millî bir hayat” şeklindeki Fransız formülüne İngiltere, Avusturya ve Bâb-ı Âli karşı çıkmıştır. Her iki beylikte yapılan seçimlerde birleşme taraftarları kaybetmiştir. Beklediği sonucu alamayan Fransa seçimlere hile karıştığını ileri sürerek Osmanlı Devleti’ni sert bir şekilde protesto etmiş, hatta tehdit etmiştir. III. Napolyon, Paris’teki Osmanlı büyükelçisi Reşid Paşa’nın oğlu Mehmet Cemil Bey (1828-1872)’i Eflâk-Boğdan seçimleri ile ilgili politikadan dolayı sert bir dille azarlarken İstanbul’daki büyükelçisi Edouard Antoine Thouvenel (1818-1866) de aynı sertlikte bizzat Sultanı hedef alarak siyasî kriz yaratmıştır.

Eflâk ve Boğdan Beylikleri

Kuzeyde Karpat dağları, güney ve güney doğuda Tuna nehri ile çevrili bir bölge olan Eflâk, doğudan batıya göç yolu üzerinde olduğu için çeşitli kavimlerin istilasına uğramıştır. Milattan sonra II. yüzyılın sonlarına doğru Daklar’ın hâkimiyetinde iken Roma işgaline uğramıştır. Eflâk Hun, Peçenek ve Kıpçakların hâkimiyetinden sonra, Macar Krallığı ve Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Yıldırım Beyazıt döneminde vergiye bağlanan Eflâk Prensligi (Valachie) 1462 tarihinden itibaren Osmanlı Devleti’nin mümtaz bir eyaleti haline gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet zamanından beri haraçgüzâr durumdaki bu beyliklerin tebaası Osmanlı tebaası zimmîleriyle aynı haklara sahiptir.³ Osmanlı, Eflâk-Boğdan’ı iki memleket anlamına gelen “Memleketeyn”⁴ olarak adlandırmış; Latinceye benzeyen bir dil kullandıkları için de halkına Valak ve Ulah demiştir. Eflâklılar ise kendilerini “Romîn” olarak adlandırmışlardır.⁵

1455’te Osmanlı hâkimiyetini tanıyan Boğdan Prensligi (Moldavya)⁶ de hukukî açıdan 1541’den sonra Erdel Prensligi (Transilvanya) gibi “sair memâlik-i mahruse” sayılmaya başlanmıştır. Erdel Prensligi 1699 Karlofça’nın ardından Avusturya’ya bırakılırken Eflâk-Boğdan ise Berlin Kongresi (1878)’ne kadar Osmanlılara bağlı kalmıştır. Eflâk, XVII. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti’ne

¹ Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005, s. 12 (Halil İnalçık’ın önsözü).

² Bu Eyaletler, Osmanlı Devleti’ne yüksek miktarda vergi ödemekteydi. Jorga, a.g.e., s. 849.

³ Feridun Emecen, “Haraçgüzâr”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, İstanbul, 1997, s. 91-92.

⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri (1856-1861)*, C. VI, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2007, s. 42.

⁵ Kemal Karpat, “Eflak” *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, TDV, İstanbul, 1994, s. 466.

⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu, s. 79.

tabi yerli hanedanlar tarafından idare edilirken, XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Rus ve Avusturya'nın tehditleri karşısında Eflâk müdafaa hattı olarak görülmüş ve yeni bir yönetim tarzı icraata konulmuştur. Eflâk ve Boğdan'ın idaresine yerli boyarlar tayin etmekten vazgeçilerek aralarında Rumenlerin de olduğu Fenerli Rumlar, yani batılı kaynakların "hospodar"* olarak adlandırdığı prensler üçer yıllığına göreve getirilmeye başlanmıştır. 1716'dan 1821'e kadar Eflâk ve Boğdan Fenerli Rum beyleri tarafından idare edilmiştir.⁷ Bu dönemde Rumen halkının Fenerli hospodarlardan hiç hoşnut kalmadıkları görülmüştür.⁸

Bilindiği gibi Rusya'ya Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ile Eflâk-Boğdan voyvodalıklarına ve diğer Ortodoks tebaaya müdahale etme hakkı ve bu bölgede konsolosluk açma izni verilmiştir.⁹ Bir müddet sonra Boğdan'ın bazı kısımları Avusturya'ya geçmiş, Yaş Antlaşması (1792) ile de Ruslar Boğdan'la sınır komşusu haline gelmiştir. Rus Çariçesi II. Katerina (1729-1796) Eflâk-Boğdan Tuna beyliklerini birleştirerek bir Rus "grandukasının" idaresine vermek niyetini gizlememiştir. 1812 Bükreş Antlaşması gereğince Boğdan'ın en önemli yerleri olan Akkirman, Kili ve Bender içinde meskûn Türk halklarıyla birlikte Rusya'ya bırakılmış ve Rusların "Besarabya" dediği bu eyalet 106 yıl Rus hâkimiyetinde kalmıştır.¹⁰

Boğdan'da Fenerli Rum hospodarlarının Osmanlı Devleti'ne ihaneti görülünce tekrar eski usule dönülmüş ve II. Mahmut tarafından Ion Sandu Sturdza voyvodalığa tayin edilmiştir (1822). Osmanlı-Rus savaşı (1827-1829) sırasında Ruslar bu beylikleri tekrar işgal etmiş ve savaş tazminatı bahanesiyle burada kalmıştır.¹¹ Rusya'nın müdahil olduğu bu dönemde "Organik Nizamname" ile özerkliğin alanı hukuken biraz daha genişlemiştir.¹² Batı da Rus

* İlber Ortaylı, Fenerli Rum beylerine "gospodar" demiştir. İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, 2011. İstanbul; bu unvan, Fransızca kaynaklarda "hospodar" olarak kullanılmıştır.

⁷ Kemal Karpat, "Eflak", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, TDV, İstanbul, 1994, s. 468; bu yüzyılda Eflâk'ta 37, Boğdan'da 33 voyvodanın görevlendirilmiş olması halkın Fenerli Rumların yönetiminden memnun kalmadığını göstermektedir. Bu voyvodaların halka zulüm etmelerinin yanı sıra Rusya ve Avusturya ile gizli ittifaklara girmeleri ihanet kabul edilmiş ve sıklıkla görevden alınmalarına sebep olmuştur. Karal, a.g. e., s. 43.

⁸ "Ainsi que la Valachie, la Moldavie eut beaucoup à souffrir du gouvernement phanariote" Eduard Thouvenel, "Constantinople sous Abdul-Medjid", *Revue des Deux Mondes*, T.21 1840, s.70.

⁹ Karal, a.g.e., s. 44; Akdes Nîmet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s. 291.

¹⁰ Kurat, a.g.e., s. 301.

¹¹ Abdülkadir Özcan, "Boğdan", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, Cilt 6, İstanbul, 1992, s. 271.

¹² Cezmi Karasu, "Bağımsızlıktan Birinci Dünya Savaşı'na Romanya", *Balkanlar El Kitabı*, 1. Cilt, (Derleyenler: Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ), Ankara, 2006, (ss. 515-527), s. 516.

yayılcılığını önlemek için tampon bölge olarak gördüğü Memleketeyn'i, bağımsızlık yolunda Fransa önderliğinde, tıpkı Yunan ayaklanmasında olduğu gibi desteklemiştir.

Eflâk ve Boğdan'da Meclis Hareketleri

Eflâk ve Boğdan aynı dil, din ve kültüre sahip oldukları halde değişik şekilde ortaya çıkmışlar ve siyasî alanda uzun süre ayrı olarak varlık göstermişlerdir. 1827-1829 Osmanlı Rus Harbi'den 1834'e kadar geçen sürede Rus işgali esnasında siyasî ve sosyal yapıda ciddi değişimler görülmüştür.¹³ Rus General Kissel vali sıfatı ile Eflâk ve Boğdan'ın boyarlarından oluşan bir meclis oluşturmuş ve 1830'da yürürlüğe konulan bir Dâhili Nizamname hazırlamıştır¹⁴. Bu nizamnameye göre teşekkül eden 132 kişilik meclis, yönetici voyvodayı yerli boyarlar arasından seçerek gerekli kanunları yapmak ve yürütmekle yükümlü olmuştur.¹⁵

Aleksandru Gika (1807-1857) ve Georges Bibesco (1802-1873) 1834-1848 yıllarında Eflâk'ı idare ederken sayıları ve güçleri artan toprak sahipleri büyük siyasî nüfuz elde etmişlerdir.¹⁶ Bu sınıfın çocukları eğitim için Batı'ya özellikle Fransa'ya giderek yeni bir orta sınıfın oluşmasını sağlamışlardır. Daha önce, Transilvanya'da yaşayan Ulahların kurduğu kilise Ortodoksluktan ayrılarak Roma Katolik kilisesine bağlanmış; bu alanda yetiştirilmek üzere talebeler Roma'ya gönderilmiştir. Roma'ya nispetle Rumen olduklarını anlatan kitapların okutulduğu okullar açılmış; yeni ekonomik ve kültürel imkânlar sayesinde eğitim ve sanatta milli bir Rumen kültürü gelişmiştir.¹⁷ Eflâk-Boğdan'da çıkan matbuatın Rumenlerin millî birlik ve beraberlik şuurunun uyanmasına katkıda bulunduğu açıktır.¹⁸

Avrupa'da hürriyet ve ulusçuluk akımlarının yol açtığı ihtilâllerin Eflâk-Boğdan'da da vuku bulması kaçınılmazdır. 1848 ihtilâller döneminde iki beylik arasında gümrük kaldırılarak, ortak bir yapı için ilk adım atılmıştır. Ancak Rumenlerin 1848 ihtilâli doğrudan Osmanlı idaresine değil Rus hegemonyasına ve voyvodaların kötü yönetimine karşı yapılmış bir hareket olduğu

¹³ Adolphe Billecocq, *La Principauté de Valachie sous le Hospodar Bibesco*, Bruxelles, 1847. s. 33.

¹⁴ Jorga'nın eserinde bu nizamname'nin adı dâhili diye tercüme edilmiştir. Jorga, a.g.e., s. 1856.

¹⁵ Seçilen voyvoda Osmanlı tarafından, Rusya onay verdiği takdirde azledilebilecektir. Karal, a.g.e., s. 45-46.

¹⁶ Billecocq, a.g.e.

¹⁷ Karpat, a.g.m., s. 469.

¹⁸ Tuna vilayetinde çıkarılan gazetenin aboneleri arasında da memleketeynliler vardır. Bekir Koç, "Tuna Vilayeti Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865-Mart 1868)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 34/ S. 57, 2015, (ss.121-158), s. 138.

söylenbilir.¹⁹ Burada çıkan isyanlardan kaçan Rumenler Fransa'ya sığınarak Romanya'nın kuruluşu için teşkilatlanıp mücadele etmişlerdir. Böylece Fransa'ya yönelen asiller ve çocukları Fransızca öğrenerek eğitim ve kültür alanında ciddi atılımlar gerçekleştirmişlerdir. Eflâk-Boğdan entelijansiyasında millî birlik fikri²⁰ güçlü olmasına rağmen Romanya'nın kuruluşu fiilen, başta Fransa olmak üzere batılı devletlerin politikasıyla gerçekleşecektir.

Sıcak denizlere inmek düşüncesiyle boğazlara ilerleyen Rusya'nın yayılma politikasına karşı bir tampon devlet kurmak isteyen Fransa ve Sardunya Eflâk-Boğdan'ın birleşmesini kabul etmişlerdir. Rusya da çeşitli sebeplerle bu iki beyliğin birleşmesine arka çıkarken İngiltere ve Avusturya'nın desteklediği Osmanlı Devleti ise kopuşun ilk adımı olan bu birleşime şiddetle karşı çıkmıştır.²¹ Buna rağmen, Fransa'da Katolik kilisesinin desteğini alan ve bir hükümet darbesiyle kendini imparator ilan eden III. Napolyon (1808-1873) ile Osmanlı'daki diplomatik temsilcisi Thouvenel, Tuna Prenslüklerinin yani Eflâk ve Boğdan'ın Romanya adı altında siyasî teşekkülü için olağanüstü gayret sarf etmişlerdir.²²

Fransa'nın Eflâk ve Boğdan Politikası

Fransız bayrağının Doğu'da yeniden yükselmesi, uzun zamandır kaybettiği itibarını elde etmek ve İngiliz etkisini zayıflatarak Avrupa'da güç sahibi olmak III. Napolyon'un dış politikadaki emperyal hedefleri arasındadır.²³ Eflâk-Boğdan meselesi de bu bağlamda değerlendirilmiştir. Öte yandan, III. Napolyon'un bu bölgeyle ilgili politikasının belirlenmesinde Fransa'ya sığınan Eflak ve Boğdanlıların Fransız kamuoyu nezdindeki faaliyetleri ve Latin eksenli Katolik siyasetleri de etkili olmuştur. Bu dönemde Paris'te Eflâk-Boğdan Beylikleri meselesini nihai bir çözüme kavuşturmak için bir konferans hazırlığı sürerken, Fransız Dışişleri Bakanı Kont Walevski (1810-1868)'nin, Bâb-ı Âli'yi yani Sadrazam Reşid Paşa (1800-1858)'yi birleşme esasına dayalı Fransız tezini

¹⁹ Karal, a.g.e., s. 48.

²⁰ "Eflâk ve Boğdan prensliklerinde Batı tipi eğitim erkenden yerleşmişti." Ortaylı, a.g.e., s. 27.

²¹ Thouvenel, L., *Trois Années de La Question d'Orient 1856-1859* D'après Les Papiers Inédits de M. Thouvenel, (Editeur: Calmann Lévy), Paris, 1897, s. 4.

²² Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 385; Sürgünde bulunan Eflâk ordusunda uzun yıllar görev yapmış bir komutan (isimsiz) III. Napolyon'dan bağımsızlığı yönünde yardım istemiştir. A.D.M.A.E.F. (Archives Diplomatiques Du Ministre Des Affaires Etrangères Français) MD. Turquie vol: 54-55 P/ 173, s. 58- 68.

²³ Fatma Uygur, "XIX. Yüzyıl Fransız Seyyahı ve Diplomatı Edouard Antoine Thouvenel'e Göre Osmanlı Devleti", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 168-169.

kabul etmesi için zorlaması da bu politikanın gereğidir. Fransa'ya göre Osmanlı tarafından atanan hospodar ve kaymakamların kötü yönetimi yüzünden yüzyıllardır acı çeken bu iki beyliği bir çatı altında birleştirmek etkili bir yöntem olacak ve halkı mutlu edecektir.²⁴ İki beyliğin birleşmemesi durumunda Paris Antlaşması ile tesis edilen uluslararası dengeler yeniden değişecektir.²⁵ Buna göre Fransa, Avusturya'ya koz olarak kullanmak üzere bir yıl evvel düşman kabul edip Kırım'da²⁶ savaştığı Rusya ile beylikler meselesinde anlaşmıştır. Avusturya bu beyliklerin ortak bir meclisle birleşmesine, imparatorlukta bulunan Rumenlerin de benzer oluşumlara kalkışmasından çekindiği için destek vermemiştir. Roma kilisesine bağlı bu beyliklerin, koyu bir Katoliklik politikası yürüten III. Napolyon'u, bir yıl evvel Kırım'da aynı safta müttefik olarak savaşan İngiltere'den uzaklaştırdığı açıktır. İngiltere ise mevcut statükoyu bozmamak adına önce itiraz ederek, sonra da tarafsız kalarak birleşime karşı çıkmamıştır. Rusya ise "ideé fixe" (sabit fikir, saplantı) haline gelen Osmanlıyı parçalama politikasını ısrarla sürdürmüştür.²⁷

Eflâk-Boğdan'ın kesin kaderinin belirlenemediği 1856 Paris Antlaşması'na göre beyliklerin yönetimi sultanın hâkimiyetinden (süzerenliğinden) ve Rus himayesinden (protektorasından) çıkartılıp antlaşmayı imzalayan devletlere verilmektedir.²⁸ Adeta Tuna ve çevresi için yapılan antlaşmanın 22, 23, 24, 25, 26 ve 27. maddeleri beyliklerde bir takım düzenlemeleri hükme bağlamıştır. Söz konusu antlaşmanın²⁹ 24. maddesine atfen divanların nasıl ve ne şekilde teşekkül edeceği hakkındaki hükümler Fransa adına İstanbul'da bulunan Büyükelçi Antoine Edouard Thouvenel (1818-1866) tarafından bizzat hazırlanmıştır.³⁰ Buna göre, sultanın hükümlerinde iki hospodardan biri Eflâk'ta, diğeri Boğdan'da ve iki meclisten biri Bükreş'te, diğeri Yaş'ta olmak üzere dokuzar kişiden oluşan 18 üyeli ortak komite kurulması öngörülmektedir. Osmanlının hâkimiyeti yıllık vergi almakla sınırlanırken mesele siyasî ve hukukî

²⁴ Thouvenel bu birleşimi Fransızca "en une seule vie" şeklinde belirtmiştir. Thouvenel, L., a.g.e., s. 3.

²⁵ Uygur, a.g.t., s. 226.

²⁶ 4 Ekim 1853-30 Mart 1856 tarihleri arasında vuku bulan Kırım Harbi Osmanlı-Rus Savaşı olmakla beraber, Birleşik Krallık, Fransa, Piyemonte-Sardinya devletlerinin de Osmanlı tarafında yer aldıkları büyük bir savaştır. Kurat, a.g.e., s. 326-329.

²⁷ Kurat, a.g.e., s. 326.

²⁸ Jules de Clerq, *Recueil des Traités de la France, Sous les auspices du Ministère des Affaires Etrangères 1877-1880*, Tome 12, A. Durant et Pedone-Laurie Editeurs, 1881, Paris, s. 246.

²⁹ 1856 yılının Mart ayında Paris Kongresi toplanmıştır. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953, C. 1, s. 342.

³⁰ Karal, a.g.e., s. 55, 57; Uygur, a.g.t., 223.

anlamda uluslararası bir boyut kazanmış ve Fransa, kurulacak müşterek özel komisyonda hâkim bir rol üstlenmiştir.

Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatik el yazmaları arşivinde bulunan 13 Şubat 1856 tarihli bir belgeye göre, Paris'te yaşayan yaklaşık 70 kadar Eflâk ve Boğdanlı Fransa, İngiltere ve Sardunya devletlerinin konferans temsilcisi olarak görevlendirilen ortaelçilerine hitap eden bir mahzar* imzalamışlardır.³¹ Bu mahzarda son iki yıl içinde ülke topraklarında yapılan askerî işgallerden dolayı Tuna Prenslikleri olarak her iki halkın bedbaht ve mutsuz olduğu ifade edilmektedir. Fransa'da ikamet eden ve kendilerini Rumen olarak nitelendiren bu imzacı elitler Tuna'da müreffeh bir devlet istediklerini ve bu sebeple birleşmek istediklerini açıkça ve resmi olarak dile getirmişlerdir. Paris konferansında temsilci olarak bulunan büyük güçlerin ortaelçileri, zaman aşımına uğramayan kararlarla Eflâk-Boğdan halkını güçlü bir birlikteliğe götürecektir. 70 kadar Eflâk-Boğdanlı'nın ortaklaşa imzaladığı bu belgede toplam beş milyon³² insanın aynı duygu ve düşünceleri taşımadığını da hatırlatmaktadır. Karşı konulamaz bir arzu olarak gösterilen bu birleşme güçlü bir ihtiyaçtan doğmaktadır. Ortaelçilere hitap eden bu mahzar aynı din, dil, örf ve adet vurgusu yapmaktadır. Bazı boyarların çıkarları uğruna can çekişen vatanına ihanet ettiğini, buna rağmen Eflâk ve Boğdan'ın birleşmek istediğini ve bunun için ortaelçilerin siyasî ve diplomatik yardımlarına mutlak surette ihtiyaç olunduğu belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığı kazanma vurgusu da bulunan bu dilekçede hassaten Fransız ortaelçisine Romanya'nın desteklenmesi hususunda çağrıda bulunulmuştur.³³

Arşivde bu vesikanın hemen ardında, Bâb-ı Âli Hariciye Nezareti'nden gönderilen 18 Şubat 1856 tarihli Moldova Prensi Gika'ya hitap eden bir ferman sureti bulunmaktadır. Bu fermana göre yukarıda zikredilen mahzar Bâb-ı Âli'yi rahatsız etmiştir. 10 numaralı bu vesikada Moldova'da bazı kişilerin ad hoc Divana dilekçe vermek için bir araya geldiklerinden bahsederek, olaydan duyduğu rahatsızlığı nota halinde deklare edilmiştir. Bu Divanın Bâb-ı Âli'nin emriyle toplanması ve Prens Gika'nın çalışmalarına katılması imparatorluğa bağlılığına delalet etmektedir. Aleyhteki gösterilerden fevkalade rahatsız olan

* Yüksek bir makama sunulmak için yazılmış çok imzalı dilekçe.

³¹ A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 9, s. 30-32.

³² Koç, a.g.m., s. 140; 15 Şubat 1866 miladî yılına tekabül eden bu tarihe göre, Eflâklar iki milyon dört yüz bin, Boğdanlılar ise bir milyon altı yüz bin olarak sayılmıştır. Bu durumda on yıl öncesine ait Fransızca mahzarda verilen rakam bir milyon daha fazladır. Cezmi Karasu, Romen Prensliklerinin nüfusunu birleştikleri 1859 tarihini temel alarak 3.864.848 kişi olarak vermiştir. Karasu, a.g.m., s. 525.

³³ 9 numaralı bu mahzarın sonuna 10 Mart 1856 tarihi düşülmüş. Belgenin başındaki 18 Şubat 1856 tarihi farklı bir yazı formatındadır (İmzaların altında kalan bir ifade okunamamıştır.). A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 9, s. 30-32..

Bâb-ı Âli, Prens'i uyarmak ihtiyacı duymuştur: Böyle yapılanmalar huzuru ve düzeni bozacağı muhakkak olduğu için kabul edilemez olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti ve Sultanı tebaasının huzuru için her daim çalışmaktadır. Gerçek vatansever insanlar bu Divan çalışmalarının sonucunu güvenle beklemelidir. Yapılan manifestoların iyi niyetli olmadığı aşikârdır. Şüphesiz bu ve benzeri huzuru bozacak hareketler devam ederse devlet gereğini yapacak ve sert tedbirlerle olayları bastıracaktır.³⁴

Arşivde 11 numaralı vesika Fransızca bir ferman suretidir. Buna göre, Devlet-i 'Aliyye ve Sultan, müslim/gayrimüslim tebaanın güvenini sağlamak ve hayat şartlarını iyileştirmek için bahsettiği bu ferman anlaşmalı devletlerin tek veya topluca Sultan ve tebaası arasına girme hakkını asla vermeyecektir.³⁵ 19 numaralı vesika, Tuna Prenslüklerinin iç işlerinde Rus himayesinin tamamen kaldırıldığını, Rusya'nın hiç bir hakkının olmadığını ve söz konusu beyliklerin ayrıcalıklı yönetim hakkının Sultan ile anlaşmaya imza atan büyük güçlerin himayesinde olduğunu vurgulamaktadır.³⁶

Vesikalarda, birtakım başlıklar altında yapılması istenen askerî, siyasî ve ticarî bölgesel teşkilatlanma biçimleri taraflara önerilmiştir. Buna göre her iki Tuna Beyliğinin coğrafi durumlarını göz önünde bulundurarak bir savunma sistemi geliştirmesi ve herhangi bir yabancı saldırı karşısında mukavemet etmesi anlaşmacı devletlerin koyduğu hükümlerden bazılarıdır. Dağlar ve göllerin konumu Osmanlı-Rus sınırlarının muhkemleşmesinde etkili olacaktır. Tuna nehri ve havzalarının serbestçe kullanımı ise anlaşmaya imza koyan devletlerin oluşturacağı kurul tarafından, önceden belirlenen hükümleri etkili bir biçimde uygulanacaktır. Bu hükümlere uymak koşuluyla anlaşmacı devletlerden her biri Tuna üzerinde bir veya iki tane hafif savaş gemileri bulundurabilecektir. Karadeniz her ülkenin ticarî çıkarlarını korumak amacıyla ticarî gemilere açık olup, savaş gemilerine ise kapalı olarak tarafsızlaştırılacaktır. Nehre kıyısı olan iki ülke ise anlaşmacı diğer devletlerin onayıyla hafif savaş gemisi sayısı hususunda kendi aralarında karşılıklı olarak anlaşabileceklerdir. Avusturya, Fransa, Büyük Britanya ve Bâb-ı Âli Hıristiyan tebaanın dinî ve siyasî haklarını koruyacak ve Rusya barışa davet edilecektir.³⁷

³⁴ A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 10, s. 33-34.

³⁵ A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 11, s. 35; 12 numaralı belgede Fransız büyükelçi Thouvenel, Osmanlı-Rus savaşı sonucu yapılan Kaynarca Antlaşması'nı madde madde inceleyerek, yürürlükte olan veya kaldırılan hak ve yükümlülükleri kaleme almıştır. Bu incelemenin sonucunda edindiği bilgiler Thouvenel'e Tuna Prenslükleri Divan seçimlerinde alt yapı oluşturmuştur. A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 9, s. 36-51.

³⁶ A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 19, s. 56.

³⁷ A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), no: 19, s.56 -62.

Memleketeyn'in siyaseten birleşmesinin kabil olamayacağını düşünen Bâb-ı Âli, Reşid Paşa'nın büyükelçiliği döneminde, Eflâk ve Boğdan'ın birleştirilerek Rus Çarı'nın damadının kral olarak atanacağı şeklinde çıkan haberler hakkında bu birleşmenin kabul edilemez olduğunu bildiren 25 Cemazielahir 1261/1 Temmuz 1845 tarihli bir tahrirati söz konusudur. Burada Reşid Paşa, Rusya'nın bu birleşmeyi istese bile Avusturya'nın ve diğer devletlerin müsaade etmeyeceğini bildirmektedir.³⁸ Oysaki sonraki yıllarda yaşanan gelişmeler Reşid Paşa'nın fikir değiştirdiğini gösterecektir.³⁹

Bu iki beyliğin siyaseten birleşmesi Osmanlıdan kopuşa götürürken Pera'da ikâmet eden Fransız Büyükelçi Thouvenel Eflâk ve Boğdan'ın statüsünü belirlemek için önerilerini maddeler halinde sıralamıştır. Buna göre ortak bir maliye, ticaret, gümrük, posta teşkilatı ve benzeri konularda "iki başlı milli ortak hayat" şeklinde özetlenebilecek bir taslak plân ortaya konulmuştur.⁴⁰ Bu plân çerçevesinde Osmanlı bürokratlarının Eflâk-Boğdan yönetimi hususunda duymak bile istemedikleri bir formül "yabancı bir Prens" (un prince étranger) Fransız diplomatları tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Nihayet, maddeler halinde hazırlanan taslak, ilgili devletler tarafından da uygun görülerek Eflâk'ın merkezi Bükreş'e ve Boğdan'ın merkezi Yaş'a gönderilmiştir.⁴¹

Divan (Ad hoc) Seçimleri

Eflâk ve Boğdan'da toplanacak Divan (ad hoc)'a davet amacıyla 13 Ocak 1857 tarihli komisyon kararında tüm halkın huzur ve refahına vurgu yapılarak ilgili hattı hümayun hatırlatılmaktadır. Mehmet Esat Saffet (1814-1883) sadrazamın müsteşarı olarak bu anlaşmaya diğer temsilcilerle birlikte imza atmıştır. Alınan kararlarda, her bölgeden yüksek din adamlarının ve bürokratların yönetime belli sayıda katılmaları gibi hükümler yer almaktadır.⁴² Bu durum, Fransa'nın Divan seçimlerinde istediği sonuca ulaşmak için Bâb-ı Âli

³⁸ Reşat Kaynar, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu, 2010. Ankara, s. 614.

³⁹ Rumen tarihçi Jorga'ya göre "Mustafa Reşid Paşa, 1854 yılının Ekim ayında Fransa'nın İstanbul elçisine sakin bir biçimde Romen prensliklerini birleştirme ve böylece Rusya'nın tehlikeli komşuluğundan kurtulma, hatta Avrupa devletleri tarafından himayeye alınan bu güçlü ve tarafsız devletin başına Avrupalı bir prensi getirme ihtimalinden bahsetmişti." Jorga, a.g.e., s. 1948.

⁴⁰ A.D.M.A.E.F Cote MNESYS 50 MD Turquie P/7851 vol: 115 vues: 497 No: 52, s. 380; A.D.M.A.E.F. Cote MNESYS 50 MD Turquie P/7851 vol: 115, vues: 497, s. 235- 237.

⁴¹ Karal, a.g.e., s. 55.

⁴² Georges Bibesco, *Roumanie 1843-1859. Règne de Bibesco. Lois et Décrets, 1843-1848, Insurrection de 1848, Histoire et Légende*, Tome II, Paris, 1894, s. 654-655.

ve Reşid Paşa üzerinde büyükelçiliği aracılığıyla ciddi baskılar kurmaya çalıştığını doğrular niteliktedir.⁴³

Bölgeyi ve bölge halkını yakından tanıyan Edouard Thouvenel, diplomat olmadan önce Osmanlı topraklarına yaptığı seyahat esnasında Tuna Prenslikleri'nde incelemelerde bulunmuştur. La Hongrie et la Valachie⁴⁴ adlı seyahat notlarında coğrafi bilgiler yanında askerî, sosyal, malî ve idarî bilgiler de vermektedir. Önceden edindiği bilgileri Büyükelçiliği döneminde siyasî hükümlerle kaleme alan Thouvenel'e göre, Eflâk'ta yaklaşık 95'i büyük olmak üzere 2700 boyar bulunmaktadır. Bunlardan 95 tanesi Divan'da 20 vekille temsil edilmek isterken, diğer boyarlar 34 vekille temsil edilmek istemiştir. Bu durumun ülkenin mevcut ekonomisini etkileyeceği düşüncesini taşıyan Büyükelçi İstanbul'dan Fransa'ya yazdığı raporunda, aralarında birleşime karşı çıkan boyarlar olduğunu ve büyük boyarların birbirleriyle sürekli mücadele ettiklerini belirtmiştir⁴⁵.

Prens Gika'nın, Stirbey ile Kaynarca Antlaşması'ndan sonra eski Ulah taraftarlarının desteğiyle tahta çıkan ilk hospodar Georges Démèter Bibesco ve adamlarının meclis seçimlerinde seçilmesini önlemek için kesin emirler verdiği bilgisi seçimlerin çok hararetle geçmesine neden olan sebeplerden biri gibidir.

İstanbul'da neşredilen Fransızca "Le Journal de Constantinople" adlı gazete Vogorides hakkında methiyeler düzen çok sayıda makale yayınlayarak adeta Türk tezinin sözcüsü olmuştur. Osmanlı taraftarı Prens Vogorides'i Napolyon'a benzeterek övgüler yağdıran bu gazetenin yayınlarından rahatsız olan Thouvenel, Fransa'nın itirazı doğrultusunda gazetenin sahibinden şikâyetçi olmuştur. Bu şikâyet gazetenin Vogorides hakkındaki olumlu yayınlarını derhal durdurmasına sebep olmuştur.⁴⁶

Paris Antlaşmasının 23. maddesine göre, beyliklerin durumlarını inceleyerek idarî teşkilatlarının esaslarını yeniden yapılandırarak bir komisyon kurulması gerekmektedir. Komisyon, Avusturya'nın bölgeyi boşaltmasından sonra çalışmalarına başlamıştır. Bükreş'te faaliyetlerini sürdürecektir bu

⁴³ A.D.M.A.E.F. 133 CP/322 P/677 (1856 Janvier-Fèvrier) Vues: 324, s. 60.

⁴⁴ Edouard Thouvenel, *La Hongrie et la Valachie (Souvenir de voyage et notices historiques)*, Libraire-éditeur: Arthur Bertrand, Paris, 1840.

⁴⁵ Thouvenel, L., a.g.e., s. 72; Jorga, üçüncü Kitap, 4. bölümde boyarların ilişkilerini, entrikalarını, özel hayatlarını ve Osmanlı Devlet adamlarıyla yaptıkları mücadelelerini ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır. Jorga, a.g.e., s. 1947-1968.

⁴⁶ İstanbul'da çıkan gazeteler hakkında ayrıntılı bilgiler için bkz. Thouvenel'in arşivinde yer alan elyazması "Doğu'da Basın" bölümü: A.D.M.A.E.F. MD. Turquie vol: 115, vue 497, (P.7851), s. 322; bu konuda Osmanlı sultanının Tuna Beyliklerinin ayrı kalmasını isteyen haberleri Journal des Débats adlı gazetede yayınlanmıştır. Journal des Débats Politiques Littéraires, Paris, 20 Şubat 1856.

komisyonda antlaşmayı imzalayan devletlerin temsilcileri bulunmaktadır. Fransa seçimden önce yaptığı araştırmalarda Boğdan'da birleşim muhaliflerinin çok güçlü olduğunu görerek rahatsız olmuştur. Avusturya'nın da desteklediği kaymakam adaylarından biri Gika'dır. Diğer aday, Rusya'da savaş sırasında casusluk yapan, önceki kaymakamla birlikte çalışan, Fransızların menfi anlamları barındıran "coco" kelimesiyle adlandırdığı, İstanbul'da bir Rum Bey'ine hizmet eden, hatta kızıyla evlilik yoluyla zenginleşeceği ve hospodorluğa ulaşacağı iddia edilen, zeki, entrikacı Stourdza'dır. Her iki adayın ortak özelliği birleşmeye muhalif olmaları, Fransa ve Fransız politikalarından nefret etmeleridir. Buna karşın Fransa ve Rusya'nın desteklediği Yaş Başpiskoposluğu (metropoliten) Prens Vogorides'le açıkça mücadele etmiştir. Fransa Vogorides'in Reşid Paşa ile sürekli temas halinde olduğunu ve ikili oynadığını iddia etmiştir.⁴⁷ Boğdan'da bu seçim hareketliliği artarken İstanbul'da da Thouvenel başta Reşid Paşa olmak üzere Âli Paşa, Fuad Paşa ve Saffet Paşa gibi önemli devlet ricaliyle baskı derecesinde temas halindedir.⁴⁸

Nihayet, her iki beylikte Haziran 1857'de yapılan seçimlerde Boğdan'da birleşime karşı çıkan voyvodalar kazanmıştır. Tabiatıyla Fransa, seçimlere Bâb-ı Âli'nin (Reşid Paşa'nın) fiilen, Avusturya'nın resmen desteklediği ve birleşme karşısı, Avrupa'da döneminin tüm büyükelçilerinin en kıdemlisi ve duayeni Lord Stratford⁴⁹ (1786-1880)'un şımarttığı kaymakam Vogorides marifetiyle hile karıştığını öne sürerek itiraz etmiştir.⁵⁰ Fransa, Boğdan kaymakamının sahte listeler düzenleyerek birlik taraftarı kişilerin seçime girmelerini engellediğini ve Avusturya'nın da bu duruma katkı sağladığını iddia etmiştir.⁵¹

Bu seçimlere Rusya ve Prusya da itiraz etmiştir.⁵² Bükreş özel komisyonunun aldığı kararların ihlal edildiğini savunan Fransa, seçimleri skandal olarak nitelendirmiştir. Cevdet Paşa yapılan seçimlerde Fransa'nın tutumunu Tezâkir'de şöyle aktarmıştır:

⁴⁷ Thouvenel, L., a.g.e., s. 109-116.

⁴⁸ A.D.M.A.E.F. 133 CP/343 P/ 686, Turquie, Vol: 343, 344, Vues: 896.

⁴⁹ Erdoğan Keleş, Tülay Ercoşkun, "Stratford Canning'in Kaleminden Osmanlı İmparatorluğunun Durumu ve İstanbul'daki Üç İsyân (1807-1809), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 33, S. 56, Ankara, 2014, (ss. 265-317), s. 267.

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 387; "Osmanlı Devleti ve ona destek veren Avusturya ve İngiltere prensliklerinde yapılan seçimlere hile karıştırarak Eflak ve Boğdan'ın ayrılmasını engellemişlerdi." Nihat Karaer, *Paris, Londra, Viyana; Abdülaziz'in Avrupa Seyahati*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2012, s. 23.

⁵¹ Karal, a.g.e., s. 56.

⁵² La Baronne Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977, s. 203; Thouvenel Rus, Prusyalı ve Sardinyalı diplomatların da kendisiyle beraber hareket edeceğini resmî olarak açıklamıştır. Thouvenel, L., a.g.e., s. 133-136.

“Hâlbuki Boğdan’da intihâb maddesi icra olunup ittihadın hülaflı zıbur edeceği anlaşıldığı gibi Dersaadet’te Fransız elçisi Mösyö Thouvenel ‘Bu intihab yolsuz oldu. Ke’en-lem-yekün hükümüne konulsun ve illâ terk-i sefâret edüp giderim’ deyu iddiâ ve ısrâra kıyam eyledi. ...Reşid Paşa artık makam-ı sadarete pâydar olmayıp hemen id-iadbânın birinci günü azl ile yerine Giridli Mustafa Paşa” getirilmiştir.⁵³

Âli Paşa da Hariciye Nazırı olmuştur. Thouvenel’in seçimlerin derhal ertelenmesi ve yenilenmesi⁵⁴ için Dersaadet’e meydan okuması Reşid Paşa’nın sadareten azline neden olmuştur.⁵⁵

Fransa Osmanlı Devleti’ni sert bir şekilde protesto ve tehdit etmiştir. Paris’ten gelen acil bir telgrafta Reşid Paşa ile Voyvoda Vogorides’in azli, seçimlerin iptali ya da Büyükelçi Thouvenel’in diplomatik ilişkileri keserek İstanbul’u terk etmesi istenmektedir.⁵⁶ Bu bilgiyi Osmanlı paşalarına ileten büyükelçi, seçimler yenilenmez ise diplomatik ilişkileri derhal keseceğini ve İstanbul’u terk edeceğini küstah bir tavırla belirtmiştir.⁵⁷ Büyükelçi, Fransız hariciyesinden gelen emirleri almış;⁵⁸ buna göre Eflâk-Boğdan Beyliklerinin seçimleri ile ilgili gelişmeleri telgraflarla sürekli Fransa’ya iletmıştır.⁵⁹

Seçimlerin yenilenmesinde ısrarcı ve inatçı bir tutum izleyen Thouvenel yalnız değildir. 28 Temmuz’da Rus sefaretine gelen acil bir telgrafta, Rus büyükelçisinin seçimleri protesto etmesi ve Fransa ile birlikte hareket edilmesi istenmektedir. İtalyan birliğini sağlamak isteyen Fransa’ya gönüllü destek veren Sardinya ve Kral IV. Frederic Guillaume (1795-1861)’un hükümdarlığındaki Prusya da Fransız elçisini yalnız bırakmayacaktır. İngiliz Büyükelçisine gelen

⁵³ Cevdet Paşa, *Tezâkir* 13-20 (Yayımlayan: Cavid Baysun), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 199, s. 25.

⁵⁴ Thouvenel 27 Temmuz 1857 tarihli telgrafta “annulation immédiate et absolue de ces élections” ifadesiyle seçimlerin mutlak surette ertelenmesini dile getirmiştir. Thouvenel, L., s. 136.

⁵⁵ Rumen tarihçi Jorga’nın Osmanlı Tarihi kitabının (üçüncü kitabın) “Romanya Birliği İçin Verilen Mücadeleler ve Romen Prenslüklerinin Osmanlı Devleti’nden Koparılması” başlığıyla verilen dördüncü bölümünde anlatılan seçim süreci Thouvenel’in ve La Baronne Durand de Fontmagne’nın anlatımlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik “Aydınlık Çağı felsefesini benimseyen Romen intelligentsia’sı gibi, Jorga için de, Romanite’yi temsil eden tüm Romen halklarının birleştirilmesi tarihî bir misyondur” diye özetlenebilir. Jorga, a.g.e., s. 12 (Halil İnalçık’ın önsözü).

⁵⁶ La Baronne Durand de Fontmagne, *Un Séjour à l’Ambassade de France à Constantinople Sous Le Seconde Empire*, Librairie Plon, Paris, 1902, s. 239; Thouvenel, L., a.g.e., s. 138.

⁵⁷ La Baronne Durand de Fontmagne, a.g.e., s. 239.

⁵⁸ Karal, Thouvenel’in bu inatçı ve katı tutumunu, Osmanlıyı aşağılayıp hakir gören küstah Rus Büyükelçisi Mençikof’a nispetle “mençikoflaştı” demiştir. Uygur, a.g.t., s. 217.

⁵⁹ A.D.M.A.E.F. MD 133 CP/330 P 680, s. 287-292.

emir ise İstanbul'u terk etmemesi yönündedir.⁶⁰ Bu arada III. Napolyon da boş durmamış, İngiltere'ye başvurarak konuyu Kraliçe'ye götürmüştür. Kraliçe'den istediğini bulamayan III. Napolyon bu sefer Rus Çarı ile anlaşma yoluna gitmiştir.⁶¹ *"Kaderin garip cilvesi ile Paris Kongresi'nden bir yıl sonra Fransa, Kırım Harbi'ndeki müttefikleri ile düşman oluyor ve şiddetli çarpışmalarda bulunduğu Rusya ile ittifaka gidiyordu."*⁶² Bu arada Osmanlı üzerinde baskısını iyice hissettiren III. Napolyon, Paris Büyükelçisi Mehmet Cemil Bey'i, Bâb-ı Âli'nin tezini sunmak üzere saraya kabulü sırasında protokol kurullarını hiçe sayarak azarlamıştır.⁶³

Fransa, Boğdan seçimlerinin iptali için Bâb-ı Âli'ye 4 Ağustos'ta saat 10'a kadar mühlet veren bir nota çekmiştir. Gergin bir bekleyiş başlamıştır. Sultan Abdülmecit'in büyükelçiyi ikna çabaları da fayda etmemiştir. İki gün sonra Rusya, Prusya ve Sardunya büyükelçileri de diplomatik ilişkileri kestiklerini bildirerek Bâb-ı Âli'ye baskı kurmuşlardır. 11 Ağustos'ta Paris'ten gelen yeni bir emir büyükelçinin İstanbul'dan ayrılmaması yönündedir. III. Napolyon'un Osborne'da İngilizlerle yaptığı görüşmeler bu kararını etkileyen en önemli gelişmedir. Sultan baskılara daha fazla dayanamayarak Mehmet Rüştü Paşa (1811-1882)'yı sadarete getirmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler Thouvenel'in Fransa'ya dönüşünü ertelemesine yol açmıştır.⁶⁴ Böylece, Eflâk- Boğdan seçim süreci Fransa'nın isteği doğrultusunda yeniden başlamıştır. Paris'ten çekilen telgraflara göre Konsey akşam toplanacak, Ad hoc Divan seçimleri ertelenecek ve Paris Konferansı'nın kararına uyulması teklif edilecektir.⁶⁵ Thouvenel, 30 Temmuz 1857 tarihli bir başka resmî telgrafta, Divan'ın seçimleri ertelediğini ve seçimler için Paris Konferansı'nın hükümlerine uyma kararının alındığını sevinçle bildirmektedir.⁶⁶

Eflâk-Boğdan beyliklerinin birleşmesi yolundaki Fransız siyasetine karşı koyan Âli Paşa başarılı olamamıştır.⁶⁷ 19 Eylül 1857'de Boğdan'da, 26 Eylül 1857'de de Eflâk'ta yapılan seçimlerde her iki eyaletten de birleşme kararı

⁶⁰ La Baronne Durand de Fontmagne, a.g.e., s. 240.

⁶¹ Nihayet, III. Napolyon Rus Çarını ikna etmeyi başarmıştır. Her iki devlet konunun uluslararası bir konferansta görüşülmesi hususunda ittifak ettiler. İngiltere'yi arkasına alamayan Türkiye, seçimlerin yenilenmesini kabul etmek zorunda kalmıştır. Karal, a.g.e., s. 59.

⁶² Karaer, a.g.e. s. 23.

⁶³ Thouvenel, L., a.g.e., s. 106.

⁶⁴ Nora Şeni, *Marie ve Marie Konstantiniye'de Bir Mersim 1856-1858*, (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 216-218; La Baronne Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977, s. 207-214.

⁶⁵ İstanbul'daki Fransız Büyükelçisine gönderilen (29 Temmuz 1857) tarihli telgraftır. A.D.M.A.E.F. 133 CP/ 330 P/680 s. 303.

⁶⁶ Uygur, a.g.t., s. 225; Thouvenel, L., *Trois Années*, 1897, s. 217.

⁶⁷ H. Roderic Davison, *Osmanlı İmparatorluğunda Reform, 1856-1876*, (Türkçesi Osman Akınhay), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 85.

çıkmiştir.⁶⁸ 21 Ekim’de bu Divan’da alınan dört önemli karar Bâb-ı Âli’ye ve büyük devletlere gönderilmiştir. Birinci madde Bâb-ı Âli ile yapılan antlaşmalara uygun olarak Rumen ülkesi özerk olacak ve tarafsız kalacaktır. İkinci olarak Eflâk ve Boğdan Romanya adı altında birleşerek tek bir devlet olacaktır. Üçüncü maddede Avrupa’da hükümdarlık yapan bir hanedana mensup bir yabancı Prensin yönetimi talep edilecek ve dördüncü olarak anayasal ve temsilî bir hükümet/yönetim kurulacaktır. Bu maddeler Eflâk Divanı’nca alınırken, Boğdan Meclisi buna başka maddeler de ilave etmiştir.⁶⁹

Avusturya basınına göre Tuna Prenslikleri’nin anayasasının ilanı üzerine Avusturya’da büyük bir memnuniyetsizlik ortaya çıkmıştır. Avusturya Eflâk ve Boğdan’ın milli bir devlet olmasını değil, bir beylik halinde kalmasını tercih etmektedir. Avusturya basını, Paris Konferansı’nın bu kararının absürt olduğunu düşündüğünden ortak konvansiyona düşman olmuştur.⁷⁰

19 Ağustos 1858 tarihli Paris Konvansiyonu’na aykırı olarak Fransız taraftarı Alexandru Ioan Cuza, önce 17 Ocak 1859’da Boğdan’ın, 5 Şubat 1859’da ise Eflâk-Boğdan’ın birleşik beyliklerinin “Memleketeyn-i Müctemiateyn”in ilk Rumen Prensi olarak İstanbul’da kabul edilmiştir. Bâb-ı Âli, Nisan 1859’da Paris’te fiili durumu engellemek istese de İngiltere ve Avusturya Osmanlı’nın bu itirazını dikkate almamışlardır. Altı ay sonra 24 Eylül 1859’da yayınlanan bir fermanla iki ayrı meclisli birleşme Osmanlı Devleti’nce tanınmıştır. Bununla da yetinmeyen Voyvoda Cuza 1 Mayıs 1861’de meclisleri birleştirme isteğini Bâb-ı Âli ve imzacı devletlere göndermiştir. Prensin bu isteği yaklaşık altı ay sonra henüz Osmanlı Devleti’ne kâğıt üstünde bağlı kalacak şekilde (2 Aralık 1861’de) kabul edilmiştir. Eflâk-Boğdan 5 Şubat 1862 tarihinde artık tek meclisli, tek prensli bir devlet olmuştur. 1878 Berlin Antlaşması ise Romanya’nın Osmanlı Devleti’nden koparak bağımsızlığını hukuken tamamlamıştır.⁷¹

SONUÇ

XIX. yüzyılda ortaya çıkan siyasî gelişmeler Eflâk ve Boğdan’a önce geniş bir özerklik, ardından birleşme ve bağımsız devlet olma yolunu açmıştır. Rusya,

⁶⁸ Karal, a.g.e., s. 58.

⁶⁹ Georges Bibesco, a.g.e., s. 510.

⁷⁰ Journal des Débats Politiques et Littéraires, 5 Ağustos 1858.

⁷¹ Berlin Antlaşması’nda Romanya’nın bağımsızlığını belirten cümle: “La Roumanie a confiance que son indépendance sera définitivement et pleinement reconnue par l’Europe.” Jules de Clerq, *Recueil des Traités de la France, Sous les auspices du Ministère des Affaires Etrangères 1877-1880*, Tome 12, A. Durant et Pedone-Laurie Editeurs, Paris, 1881, s. 247.

yayılcılık politikası doğrultusunda çeşitli bahanelerle bu münbit topraklara müdahale etmiş ve yapılan savaşlar akabinde imzalanan antlaşmalarla Eflâk ve Boğdan'a yeni imtiyazlar tanınmasına etki etmiştir. Memleketeyn nizamnamesi o zamana kadar ayrı karakterleri olan bu iki memleketi yönetim bakımından birbirine benzetirken, antlaşmalarla seçilen Divanlar da etkisini genişleterek özerkliğin istiklâle doğru evrilmesine basamak oluşturmuştur. Eflâk ve Boğdan'da Osmanlı Devleti tarafından atanan voyvodaların ihaneti, Rusya'nın bölgedeki çabaları, 1848 ihtilâlinin getirdiği karışıklıklar ve ulusçuluk-Romanite fikrinin gelişmesine etki eden olaylar Osmanlı hâkimiyetini ve egemenlik haklarını ortadan kaldırmıştır. 1856'da Paris Barış Antlaşması ile otonomisi daha da güçlenen Eflâk-Boğdan Beyliklerinde, III. Napolyon'un hususî gayretleriyle ad hoc Divan'da yeni düzenlemelerin yasal zemini oluşturulmuştur. Batı kamuoyunu arkasına alan birleşme eğilimi, Divanlarda yaşanan seçim sürecinde İstanbul'da ciddi diplomatik krizlere sebep olmuştur. Osmanlı Devleti bu birleşime şiddetle karşı çıkmasına rağmen 1858'den sonra fiilen çaresiz bir kabullenişle yapılan seçimlerde Alexandru Ioan Cuza'yı 1862'de ilk prens olarak beyan etmiştir. Osmanlının Memleketeyn'i 93 Harbi'nde Ruslara yaptığı askerî desteğin karşılığı olarak 1878 Berlin Antlaşması ile "Romanya" adıyla resmîyet kazanmıştır. Rumen tarihçi Jorga'ya göre Roma kültür geleneğini temsil eden bu milletin siyasî faaliyetlerinin hedefi "Romanite"sini korumak ve devam ettirmek için birlik ve bağımsızlık olmalıdır.

Kaynaklar

1- Fransız Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi (Archives Diplomatiques Du Ministre Des Affaires Etrangères Français: A.D.M.A.E.F.)

A.D.M.A.E.F. MD 133 CP/330 P 680, s. 287-292.

A.D.M.A.E.F. Cote MNESYS 50 MD Turquie P/7851 vol: 115 vues: 497 No: 52,

A.D.M.A.E.F. Cote MNESYS 50 MD Turquie P/7851 vol: 115, vues: 497, s. 235, 236, 237.

A.D.M.A.E.F. 133 CP/331 P/680 F 133 (Yak.300 belge, 1857, (Eflâk-Boğdan).

A.D.M.A.E.F. MD vol: 54-55 P/ 173.

A.D.M.A.E.F. 133 CP/322 P/677 (1856 Janvier-Février) Vues: 324.

2- Gazeteler

Journal des Débats Politiques et Littéraires (Şubat 1856; Haziran-Eylül 1857; 5 Ağustos 1858).

3- Araştırma ve İnceleme Eserleri

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010.

- BIBESCO, Georges, *Roumanie 1843-1859. Règne de Bibesco. Lois et Décrets, 1843-1848, Insurrection de 1848, Histoire et Légende*, Tome II, 1894, Paris.
- BILLECOCQ, Adolphe, *La Principauté de Valachie sous le Hospodar Bibesco*, Bruxelles, 1847.
- CEVDET PAŞA, *Tezâkir 13-20* (Yayımlayan: Cavid Baysun), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- CLERQ, Jules de, *Recueil des Traités de la France, Sous les auspices du Ministère des Affaires Etrangères 1877-1880*, Tome 12, A. Durant et Pedone-Laurie Editeurs, Paris, 1881.
- DAVISON, H. Roderic, *Osmanlı İmparatorluğunda Reform, 1856-1876*, (Türkçesi Osman Akinhay), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.
- EMECEN, Feridun “Haraçgüzâr”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, İstanbul, 1997, s. 90-92.
- ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarîh Metinleri*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.
- JORGA, Nicolea, *Osmanlı İmparatorluğu Tarîhi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarîhi, Islahat Fermanı Devri (1856-1861)*, C. VI, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2007.
- KARAER, Nihat, *Paris, Londra, Viyana; Abdülazîz’in Avrupa Seyahati*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2012.
- KARASU, Cezmi, “Bağımsızlıktan Birinci Dünya Savaşı’na Romanya”, *Balkanlar El Kitabı*, 1. Cilt, (Derleyenler: Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ), 2006, Ankara, (s. 515-527).
- KARPAT, Kemal, “Eflak” *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul, 1994, (s. 466-469).
- KAYNAR, Reşat, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010.
- KELEŞ, Erdoğan; ERCOŞKUN, Tülay, “Stratford Canning’in Kaleminden Osmanlı İmparatorluğunun Durumu ve İstanbul’daki Üç İsyân (1807-1809)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 33, S. 56, Ankara, 2014, (s. 265-317).
- KOÇ, Bekir, “Tuna Vilayeti Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865-Mart 1868)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 34/ S. 57, 2015, (s. 121-158).
- KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010.

- La Baronne Durand de Fontmagne, *Un S jour   l'Ambassade de France   Constantinople Sous Le Seconde Empire*, Librairie Plon, Paris, 1902.
- La Baronne Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*,  ev. G l  ek Soy rk, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977.
- ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Y zyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- ÖZCAN, Abd lkadir, "Boğdan", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, TDV, İstanbul, 1992.
-  ENİ, Nora, *Marie ve Marie Konstantiniye'de Bir Mevsim 1856-1858*,  ev. Şirin Tekeli, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- THOUVENEL, L., *Trois Années de La Question d'Orient 1856-1859 D'apr s Les Papiers In dits de M. Thouvenel*, (Editeur: Calmann L vy), Paris, 1897.
- THOUVENEL, Edouard, *La Hongrie et la Valachie (Souvenir de voyage et notices historiques)*, Libraire- diteur: Arthur Bertrand, Paris, 1840.
- THOUVENEL, Edouard, "Constantinople sous Abdul-Medjid", *Revue des Deux Mondes*, T. 21, 1840.
- UYGUR, Fatma, *XIX. Yüzyıl Fransız Seyyahı ve Diplomatı Edouard Antoine Thouvenel'e Göre Osmanlı Devleti*, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara (Basım tarihi belirtilmemiş).